

Mănăstirea Căldărușani (jud. Ilfov) - interior foto manastirea-caldarusani.ro

Organizarea canonică a Bisericii ortodoxe din Țara Românească (1359, recunoașterea oficială, de către Patriarhia de la Constantinopol, a lui Iachint, ca mitropolit canonic întâistătător al Ungrovlahiei, cu reședința la Argeș) și a Bisericii ortodoxe din Moldova (1401, recunoașterea oficială, de către Patriarhia de la Constantinopol, a lui Iosif, ca mitropolit canonic întâistătător al Moldovei, cu reședința la Suceava) - impulsionată de întemeierea statelor medievale românești „de sine stătătoare” (secolul al XIV-lea, sub Basarab I și Bogan I) - a dus la dezvoltarea unei arhitecturi și arte bisericești românești de factură bizantină, pe care s-au grefat elemente autohtone (în mare parte „populare”) și unele elemente exogene.

Astfel, așa cum ne „mărturisesc” veacurile cele mai „strălucitoare”, stilul arhitectural al bisericilor moldovenești din „epoca lui Ștefan cel Mare” și a fiilor săi (1457-1546) sau din vremea lui Vasile „Lupu” (1634-1653), precum și stilul arhitectural al bisericilor din Țara Românească din vremea lui Neagoe Basarab (1512-1521), Matei Basarab (1632-1654) sau Constantin Brâncoveanu (1688-1714) reprezintă o sinteză unică care îmbină, în percepție moldavă sau în percepție valahă, elemente de factură bizantină (constantinopolitană, sud-dunăreană, athonită), autohtonă, „orientală” (în special caucaziană) și occidentală (romanică,

MĂNĂSTIRI ORTODOXE ROMÂNEȘTI

gotică și renașcentistă). Iar frescele exterioare sau interioare, zugrăvite în spiritul tradiției „ermineutice” bizantine (conform canoanelor bizantine în ceea ce privește tipicul iconografic ortodox: tehnica, tematica și reprezentarea chipurilor), poartă o amprentă stilistică specifică și o compoziție („teologie în culori”) al cărei mesaj duhovnicesc, dar și istoric și ontologic, ni se dezvăluie, cu trecerea vremii, în complexitatea sensurilor lui.

*

În monahismul ortodox românesc, în centrul de compoziție al unei mănăstiri cu viață „de obște” (de tip chinovial/cenobitic) se află biserica principală, a cărei „forță centripetă” atrage în jurul ei diferitele elemente ale incintei rectangulare a așezământului: chiliile (locuințele) călugărilor, trapeza (sala de mese), cuhnia (bucătăria principală a mănăstirii), arhondaricul (aripa sau „casa oaspeților”), turnul-clopotniță (acesta fiind de obicei turnul de poartă), paraclisul (capela). (Paraclisul este o biserică de mici dimensiuni, prezentă în orice complex monahal; paraclisul servește ca loc de rugăciune pentru grupuri mici de persoane. Există mănăstiri cu două sau chiar trei paraclise.) Uneori, din complexul mănăstiresc făcea parte și o casă domnească (de exemplu la Probota în Bucovina sau Hurezi în Vâlcea). Ansamblul

MUNTENIA

mănăstiresc de tip chinovial poate fi înconjurat de ziduri de apărare (de pildă la Sucevița și Dragomirna în Bucovina, la Brebu în Prahova, la Sadova în Dolj). Cimitirul mănăstirii, aflat în afara incintei principale, este „sfințit” de o biserică-paracelis. Unele mănăstiri au fost înzestrate cu o bolniță (spital).

Mănăstirile cu viață „de sine” (de tip idioritmnic) au o structură „spațială” mai puțin închegată, adică „răsfirată”, în care, în jurul bisericii principale, „roiesc” adăposturile viețuitorilor „idioritmici” (îndeobște călugărițe).

Schitul este un așezământ monastic, situat de obicei într-un loc mai retras, unde o comunitate de călugări trăiește în „isihie” (liniște, tihnă), aflându-se sub autoritatea duhovnicească și sub „patronajul” material al unei mănăstiri mai mari. Se întâmplă ca un schit să devină el însuși o mănăstire, independentă de „mănăstirea-mamă”, care i-a asigurat pentru o vreme transmiterea tradiției monahale. Uneori schiturile depind de un centru eparhial (care este în mod tradițional socotit ca având statut de mănăstire).

Există două tipuri principale de schituri: schiturile de tip anahoretic sau pustnicesc (uneori numit de tip lavră) și cele de tip cenobitic (chinovial, „de obște”).

Un schit de tip anahoretic este format de obicei dintr-o biserică principală, înconjurată, uneori pe o rază extinsă până la câțiva

MĂNĂSTIRI ORTODOXE ROMÂNEȘTI

kilometri, de chilii individuale sub forma unor case, în care locuiesc un număr restrâns de monahi. Aceste „chilii” au, de obicei, o mică capelă proprie, în care, în zilele săptămânii, se roagă călugării „locului”; duminicile și în zilele de sărbătoare toți viețuitorii schitului trebuie să se adune la biserica principală pentru slujbele și mesele comune.

Într-un schit de tip cenobitic („de obște”) călugării sau călugărițele duc o viață monahală apropiată de tipul de viață chinovială al „mănăstirii-mamă”. Chiliile dintr-un asemenea tip de schit nu sunt „împrăștiate”, ci formează un singur corp (o incintă).

*

În rândurile de mai jos am „ales” – spațiul editorial „impunând-o” – câteva exemple de mănăstiri, urmărind criteriul, mereu subiectiv, al importanței de natură istorică (documentară), culturală și spirituală, arhitecturală și artistică; însă – și dorim să subliniem – s-a urmărit și un alt criteriu de „alegere” al așezămintelor monastice: acela al unei vieți monahale active și azi.

**ȚARA
ROMÂNEASCĂ
ÎN EVUL
MEDIU ȘI
„SPRE EPOCA
MODERNĂ”**

Mănăstirea Curtea de Argeș (jud. Argeș)

Cea mai veche ctitorie voievodală din Țara Românească este Biserica domnească „Sfântul Nicolae” de la reședința voievodală din Argeș (Curtea de Argeș), construită înainte de anul 1352 de Basarab I (1324–1351/1352) „Întemeietorul”. Planul bisericii aparține tipului complex de „cruce greacă înscrisă”, încheiată cu trei abside la răsărit; este varianta constantinopolitană a „crucii grecești înscrise”. Planul în „cruce greacă înscrisă” prezintă soluția adaptării cupolei, simbol al bolții cerești, la planul dreptunghiular moștenit de la bazilica paleocreștină de inspirație arhitecturală romană. Își datorează numele faptului că patru bolți în leagăn (patru semicilindri axiali), orânduite aidoma brațelor egale ale unei cruci grecești, sprijină și încadrează cupola centrală de pe naosul pătrat; pentru a neutraliza presiunea exercitată asupra leagănelor, unghiurile dintre brațe sunt ocupate de compartimente care înscriu crucea într-un dreptunghi. Planul dreptunghiular al bisericii „Sfântul Nicolae” este „asigurat” de pronaosul boltit în semicilindru transversal.

În a doua jumătate a veacului al XIV-lea, cuceririle turcilor otomani în Balcani – 1354 (instalarea în Europa, la Gallipoli, pe coasta sudică a Traciei orientale, în teritoriul european al Turciei de astăzi), 1365 (strămutarea capitalei statului otoman de la Bursa,

MĂNĂSTIRI ORTODOXE ROMÂNEȘTI

situată în nord-vestul Anatoliei, în orașul bizantin Adrianopol, în Tracia orientală) – pun capăt înrâuririi bizantine venite direct din Constantinopol. Conturnarea „zidului” otoman se va face prin intermediul influențelor venite din lumea ortodoxă balcanică rămasă încă în libertate (Serbia, Bulgaria și Muntele Athos).

Astfel, „răsar” la nord de Dunăre o serie de biserici de plan treflat (triconc), de tip bizantin sud-dunărean, precum bisericile mănăstirilor Vodița (Vodița II), zidită de călugărul sârb Nicodim „de la Hilandar” după 1370 (azi în ruină), Tismana, ridicată de același Nicodim ceva mai târziu (în același deceniu 8 al veacului al XIV-lea), Cozia (11 mai 1388, sfințirea bisericii celei mari a mănăstirii) sau Cotmeana (în județul Argeș) (1387-1389), ambele ctitorite de domnul valah Mircea „cel Bătrân” (1386-1418). Cozia a servit drept model pentru o bună parte din bisericile de mai târziu.

Bisericile construite după acest plan treflat urmează împărțirea tradițională a bisericilor de rit ortodox: pronaos (pridvor), naosul cu două abside laterale, altarul (de fapt absida altarului). Sistemul de acoperire a naosului se caracterizează prin aceea că bolta principală a naosului (turla cu cupola) se sprijină în interior pe patru arcuri mari (două longitudinale mai înguste și două transversale mai late), pilaștrii (stâlpii de rezistență cu secțiune rectangulară)

CUPRINS

ȚARA ROMÂNEASCĂ ÎN EVUL MEDIU ȘI „SPRE EPOCA MODERNĂ”	9
MĂNĂSTIREA „NEGRU-VODĂ”	29
MĂNĂSTIREA DEALU	47
MĂNĂSTIREA CURTEA DE ARGHEȘ	69
MĂNĂSTIREA RADU VODĂ	85
MĂNĂSTIREA ANTIM	97
MĂNĂSTIREA STAVROPOLEOS	113
MĂNĂSTIREA CERNICA	133
MĂNĂSTIREA PASĂREA	145
MĂNĂSTIREA CĂLDĂRUȘANI	163

